

FITIR SADAKASI CHARITY OF FAST BREAKING

Mehmet ERGÜN*

Öz

İslâm fıkıh ıstılahında fitır sadakası (fitre), Ramazan ayının sonuna yetişen ve aslı/temel ihtiyaçlarından başka en az nisap miktarı bir ekonomik (mal) güce sahip olanların verdiği bir sadakadır. Buna mukabil hür Müslüman'ın hem kendisi hem de velâyeti altında bulunan kişiler için vermesi vacip olan, tutar itibarıyla aileye yedirilenin ortalamasından bir günlük yiyeceğe tekabül eden miktar kadar sadakayı ifade eden hukukî bir kavramdır. Fitre, hür ve zengin olan Müslüman'ın ifâ etmesi vacip bir ibadettir. Fitır sadakası, zengin olan kişiye verilemeyeceği gibi, Müslüman olmayan fakire, anneye, babaya, dedeye, nineye, çocuklara, torunlara, karıya ya da kocaya da verilemez. Ramazan Bayramı namazından önce fakirlere fitre verilerek onların da refah ve ferah içerisinde bir Bayram geçirmeleri sağlanır. Ayrıca, fitır sadakasının oruç ibadetinin kabul olunmasına, oruç tutan kişileri hoş olmayan söz ve fiillerinden arındırmak, fakirleri doyurmak, dünya ve ahiret saadetine ulaştırmak, sekerât-ı mevt (ölüm) sarhoşluğu ile kabir azabından korumak gibi daha pek çok faydaları vardır.

Anahtar Kelimeler: Fitır Sadakası, Sadaka-i Fitır, Fitre.

Abstract

In the İslamic jurisprudence literature/doctrine fitre is a financial worship for Muslims who have reached at the end of Ramadan and who have a certain amount of economic power other than their basic needs, as well as for those who are under their guardianship. It is wajib worship for every free and rich Muslim. Fitre is given to poor Muslims. Zakât al-fitra, is not given to the non-Muslim poor, the parents, the children, the grandchildren, the wife or the husband. Before the Ramadan festival prayers are given to the poor to have a feast in joy. In addition, there are many other benefits to adultery, such as clearing fasting people from empty words and bad work, feeding the poor, bringing them to two worlds happily, death drunkenness (sekerât-ı mevt) and protecting from grave persecution.

Keywords: Charity of fast breaking, Zakât al-Fitira, Sadaqa al-Fitir, Al-Fitir.

Giriş

Toplumun bireylerinin kimileri zengin, kimileri de fakir olması muhtemeldir. Nitekim veren de daraltan da Allah Teâlâ'dır (İsrâ, 17/30; Fecr, 89/15-16). Lütuf ve hikmetiyle istediğinin rızkını açıp genişleten, darlık ve sıkıntıdan kurtaran veya dilediğinin rızkını daraltan (el-Bâsıt - el-Kâbid), Yüce Allah'tır (Heyet, 2010, 153, 156).

Toplumun huzur ve refahı; kişilerarası meydana gelen sosyal yardımlaşma, dayanışma, içtimai adalet ve özgeci yetileri ile doğru orantılıdır (İsâr için bkz. Haşr, 59/9). Bu sebeptendir ki İslâm dîni; zekât, kurban, keffâret-i fitır/savm, keffâret-i zihâr, keffâret-i yemîn, keffâret-i cinâyeti'l-hac, keffâret-i cimâ' fi'l-hayz, sadaka-i fitır ve genel anlamda infak gibi birçok malî ibadetle varlıklı kişilerin yoksullara yardım yapmalarını teşvik etmiştir (Mü'minûn, 23/4; Kevser, 108/1-3; Elmalılı, 1997, III/224-225; Güleç, 1989, 449 vd.; Tevbe, 9/103; Dârekutnî, 1986, II/141; Bakara, 2/219; İnsân, 76/8-22; Mâûn, 107/1-7).

Söz konusu bu yardımlar, infak ve i'âneler bazen nafîle, bazen vacip, bazen de farz hükmündedir. Bu bağlamda; *Zekâtı verin, Kendilerine verdiğimiz rızktan yerli yerince sarf ederler* gibi âyetlerle sermayenin tabana yayılması, içtimai yardımlaşma ve sosyal adaletin sürekliliğini sağlamak için zekât vermek, bir taraftan İslâm'ın beş esasından, gözde ve kurtuluşa eren müminlerin niteliklerinden sayılmıştır. Diğer taraftan ise cimriliğin kötü akıbetlerine dikkat çekilmiştir (Bakara, 2/43; Nûr, 24/56; Bakara, 2/3; Haşr,

* UÜSBE İslâm Hukuku Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, mehmetergun61@hotmail.com

59/7; Buhârî, 1981, İmân: 1; Müslim, 1981, İmân: 1; Bakara, 2/1-5; Mü'minûn, 23/1-4; Teğâbün, 64/16; Âl-i İmrân, 3/180; Kalem, 68/17-33; Mâ'ûn, 107/1-7).

Hız Peygamberin bazı hadislerinde; *Müminlerin dertleriyle dertlenmeyen, onlardan değildir. Komşusu aç iken, müminin tok dolaşması yakışık olmaz. Bir mahallede bir kişi aç kalırsa, o mahalle halkı Allah'ın zimmet ve korumasından çıkar, şeklinde vurgulaması, toplum bireylerinin, merhamet duygularının gelişimini hedeflediğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca psiko-sosyal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik olarak maddi ve manevi kalkınmayı da önemseydiğini göstermektedir* (Taberânî, 1968, II/131; Gümüşhânevî, 1980, 404, Hadis No: 5013; Hanbel, 1982, I/33, 55).

Sadaka denince genel olarak; *sevap gayesi ile veya Allah Teâlâ'nın rızasına ulaşabilmek için fakire hibe olarak verilen mal yahut zekât dışında ibadet niyetiyle fakirlere yapılan malî yardım ya da gönül hoşnutluğu ile verilen atıyye, fakire yapılan teberru şeklinde ifâde edilse de kapsam itibariyle daha geniş anlamları ihtiva etmektedir. Nitekim hadislerde; din kardeşinin yüzüne gülümsemek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, eziyet verici her türlü nesneyi yoldan kaldırmak, selâm vermek, güzel söz söylemek, din kardeşinin kovasına su dökmek, yolunu kaybetmiş kişiye yol göstermek, yırtıcı hayvanların yararlandığı şeyler ve buna benzer tavır ve davranışlar; faili/sahibi için sadaka olarak nitelendirilmektedir* (Erdoğan, 2013, 487; Cürcânî, 2012, 207; Yazır, 1997, IV/236-241; Duman 2008, XXXV/383-384; Tirmizî, "Birr", 36; Buhârî, "Mezâlim", 24; Buhârî, "Sulh", 11; Buhârî, "Edeb", 43; Müslim, "Müsâkât", 7; Heyet, 2010, 568).

Açıklamalar gösteriyor ki *sadaka* kavramı, geniş bir yelpazeye sahip bir terimdir. Bu terimin tüm yönlerini incelemek, çalışmamızın formatını açacağından dolayı makalede; *sadakanın; Ramazan ayında bir özürden dolayı oruç tutamamış olsa bile hür ve nisap miktarı bir mala sahip olan her Müslüman'a vacip olan yönü* (fitir sadakası) incelenecektir. Fitir Sadakası, söz konusu anlam çerçevesinde farklı ifadelerle kullanıldığı bilinmektedir (Yazır, 1997, IV/241-244; Seyyid Sâbık, ts., I/348; Mevsilî, 1991, I/123).

1. Sözlük ve İstilah Anlamı

Fitir kelimesi sözlükte; orucu açmak, *fitra* ise; yaratılış ve hilkat anlamlarına gelmektedir (Râzî, 1989, 446). Nitekim *Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrata sınıksız tutun, anlamına gelen fitrat Allâhî'l-letî fetera'n-nâse 'aleyhâ*, şeklinde ifade edilmektedir. Âyette geçen "*Fitrat Allah*" ifadesi, Allah'ın hilkat ve yaratması manalarını kuşatmaktadır (Rûm, 30/30; Şâfi'î, 2008, II/442).

Fitir sadakası; fitre/fitra, zekâtü'l-fitir, zekâtü'r-re's veya zekâtü'l-beden şeklinde ifâde edilen bir kavramdır (Yazır, 1997, IV/241-244; Yavuz, 1996, XIII/160-161; Sâbık, ts., I/348; Kâsânî, 1974, II/69; Merğînânî, 1990. I/124; Şâfi'î, 2008, II/442). *Fitre* ıstılahta ise; *Ramazan ayının sonuna yetişen ve aslî ihtiyaçlarının dışında en az nisap miktarı bir mala sahip olan her hür ve zengin Müslüman'ın hem kendisi hem de velâyeti altında bulunan kimseler için verilmesi vacip olan 'aileye yedirilenin ortalamasından bir günlük yiyecek' kadarlık bir sadaka* anlamına gelmektedir (Mâide, 5/89; Erdoğan, 2013,144, 145).

Bu bağlamda fitir sadakası, yoksulların malî sıkıntılardan uzak bir Bayram geçirebilmeleri için Ramazan ayının sonuna yetişen ve zarurî ihtiyaçlarının dışında en az nisap miktarı malı olan tüm Müslümanların vermesi vacip olan bir sadakadır. Bu hassasiyeti; "*Fakirleri bugün (ihtiyaçlarını dilenmek için bu bayram gününde) dolanıp durmaya başlamadan zenginleştirin.*" anlamına gelen; *Ağnûhum ani't-tavvâfi fi hâze'l-yevmi*, şeklinde bildirilmektedir (İbn Hacer, 2012, 238; Şelebî, 1958, 162).

İslâm hukukunda fitir sadakasına "*fitra*" veya "*fitre*" şeklinde ifâde edildiği gibi, "*el-fitra*" da denilmektedir. *Fitre*, insan olarak yaratılışın, başın, canın ve bedeninin sadakası demektir. Bu sebeptendir ki, zekâtta farklı olarak ehliyetten yoksun olan kişiler de fitre vermekle yükümlüdür. Ayrıca fitir sadakasında, zekâta olduğu gibi malın yıllanmış (havl-i havelân), artıcı ve çoğalcı (nâmî) olması şartı aranmaz (Akseki, 1980, 219-220; Bilmen, 1984, 361; Heyet, 2006, 496, 497; Mevsilî, 1991, I/124; Halebî, 1898, 71; Cezîrî, 1984, I/627).

2. Hükümü

Fitir sadakası, zekât farızasından evvel, hicretin ikinci yılında Ramazan ayından iki gün önce emredilmiştir. Hükümü olarak faklı mezheplerin içtihadıyla farz ya da vacip kılınmıştır. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî ekollerine göre, fitir sadakası farzdır. Hanefî hukukçular ise vacip hükümünü benimsemişlerdir. Çünkü onlara göre farz ve vacip; kesin ve zannî delilin sabitliğiyle meydana gelmektedir. Böylece konuya ilişkin hadislerin rivayet yollarından yola çıkarak fitrenin farz değil, *vacip* olduğuna kâil olmuşlardır (Heyet,

İlmihal, 2006, I/501; Askalânî, 2012, 237; Karaman, 1988-1996, II/111; Zuhaylî, 2014, III/53; Şâfi'î, 2008, II/442-443; Şevkânî, 1973, IV/249 vd.; Cezîrî, 1984, I/627-630; Zuhaylî, 2014, III/54-56; Günenç, 2013, 288-291; Heyet, İlmihal, 2006, I/501).

Genel itibariyle hükmü ne olursa olsun hiçbir fukahâ fitır sadakasının meşruiyetini inkâr etmemiştir. Bilâkis bu hususta icmâ'da karar kılıp birliği ortaya koymuşlardır (İbnü'l-Münzir, 1983, 32). Zira Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadisinde Mekke'de bir çığırkan aracılığı ile halka; *Dikkat edin! Fitır sadakası her Müslüman erkek, kadın, küçük ve büyüğe vaciptir*, duyurusunu yaptırdığı bilinmektedir (Dârekutnî, 1986, II/141, Hadis No,14; Askalânî, 2012, 238, Hadis No: 613).

Konu hakkında ön görülen bu yaklaşımlar dikkate alındığında İslâm hukukunda fitır sadakasının ifâ edilmemesi, dîni mesuliyeti ve uhrevî cezayı gerektirmektedir. Bu kulluk görevini eda eden kişi ise, vacip/farz olan malî bir ibadeti yerine getirdiğinden dolayı karşılığında nice sevap ve mükâfata müstahak olur (Zihnî Efendi, ts., 570; Heyet, 2006, I/501).

3. Rükünü

Fitır sadakasının rükünü *temlik*dir. Fitre ibâha yolu ile ifâ edilemez (Kâsânî, 1974, II/74; Şelebî, 1958, 162; Bilmen, 1984, 364). *İbâha*, helâl kılmak, bir şeyden bedelsiz olarak yararlanılmasına izin ve ruhsat vermek, serbest bırakmak demektir. Meselâ, herhangi bir karşılık olmadan birisine bir şeyi yesin, giysin veya kullansın diye izin vermek, örnek olarak gösterilebilir (Erdoğan, 2013, 219-220; Bağdatlı, 2012, 300).

Fitre-ibâha arasındaki ilişki dikkate alındığında fitre, fakirin mülkiyetine geçirilmedikçe eda edilmiş sayılmaz. Bu nedenledir ki, evde fakirlere ikram edilen yemek fitre yerine geçmediği gibi fakirin borcu da fitresine mahsup edilemez. Çünkü her iki durumda da ortada bir temlik hâdisesi oluşmadığından dolayıdır (Yavuz, 1978, 255; Heyet, 2006, I/508).

4. Nisabı

Bir şahsın fitır sadakası mükellefi olabilmesi için, Havâic-i asliyye'nin (aslı ihtiyaçlar) dışında nisap miktarı kadar mala sahip olması gerekir. *Havâic-i asliyye*; ev, ev eşyası, elbise, binek, hizmetçi, silâh ve kendisi ile ailesinin bir aylık veya diğer bir görüşe göre bir yıllık nafaka kastedilmektedir (Kudûrî, 1977, 33; Merğînânî, 1990, I/123; Mevsilî, 1991, I/123; Molla Hüsrev, 1970, I/193; Halebî, 1898, 71; Zuhaylî, 2014, III/54-55). Kişi, bu gibi zarurî ihtiyaçlarının dışında 20 miskal (81 gr.) altın veya 200 dirhem (561 gr.) gümüş ya da bunların değerlerine denk olabilecek bir mala sahip olduğu zaman, zengin sayılmaktadır. Bu gerekçeden dolayı kişi, fitre vermekle yükümlüdür (Zihnî Efendi, ts., 569-570, Bilmen, 1984, 362; Heyet, 2006, II/503-504). Ayrıca bu şartlara haiz olan şahsın, kurban kesmesi vacip olduğu gibi sadaka, zekât ve fitre alması da haramdır (Kudûrî, 1977, 33; Merğînânî, 1990, I/124; Halebî, 1898, 72; İbn-i Âbidîn, 1984, II/360). Söz konusu bu görüşü; *Sadakaı ancak zenginler verir*, hadisini delil getiren Hanefiler ortaya koymuştur (Hanbel, 1982, II/501; Şâfi'î, 2008, II/443; Merğînânî, 1990, I/124; Mevsilî, 1991, I, 123; Halebî, 1898, 72).

İmam Şâfi'î'ye (ö. 204/819) göre ise; ev, elbise gibi zarurî ihtiyaçlarının dışında Bayram günü ile gecesine mahsus kendisine ve ailesine yetecek kadar malî olan kişi dahi fitre vermekle mükelleftir. Mâlik b. Enes (ö. 179/795) ile Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) de bu görüşü savunmaktadırlar (Kudûrî, 1977, 33; Merğînânî, 1990, I/124; Cezîrî, 1984, I/628-630; Gamrâvî, ts., 129; Günenç, 2013, 289; Zuhaylî, 2014, III/55-56).

5. Miktarı

Fitır sadakasının genel olarak birtakım üstün yarar ve gayeleri olduğu gibi, tayin olunan ölçü ve miktarında da bazı hikmet, maksat ve faydalar vardır (mekâsıdu's-şerî'ati'l-İslâmiyye). Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde fitır sadakası ve miktarı; arpa, buğday, hurma, kuru üzüm ve keş (yağsız peynir) gibi mansûs 'aleyh olan bazı yaygın gıda maddelerinden tayin edilmiştir (Askalânî, 2012, 238, Hadis No: 614. Şâfi'î, 2008, II/442; Buhârî, "Zekât", 74; Kâsânî, 1974, II/72; İbn Rüşd, 2004, II/43; Askalânî, 2012, 238, Hadis No: 614; Sâbık, ts., I/349; Zuhaylî, 2014, III/53; Kudûrî, 1977, 33; Halebî, 1898, 72; Şevkânî, 1973, IV/249; Şelebî, 1958, 163).

Temel gıda ürünleri her zaman değerlerini korumaktadır. Şayet fitrenin ölçüsü muayyen miktarda bir para olarak tayin edilmiş olsaydı, temel gıda maddelerinin değerleri değiştiği durumlarda fitre, fukaranın ihtiyacını karşılaması muhtemeldir (Bilmen, 1984, 364). Nitekim Ebû Saîd el-Hudrî'nin (r.a) konuyla ilişkili olarak rivayet ettiği; *Resûlüllah (s.a.v) aramızda iken, biz fitre zekâtını yiyecek maddelerinden bir sâ'*

hurma veya bir sâ' arpa ya da bir sâ' kuru üzüm yahut bir sâ' keş olarak veriyorduk. Ben yaşadığım müddet vermeye devam edeceğim, hadisinden sarahaten bu durum anlaşılmalıdır. İbn-i Ömer (r.a) hadisinde ise şu şekilde ifade edilmektedir: *Resûlüllah (s.a.v) Ramazanda fitreyi hurmadan bir sâ', arpadan bir sâ' olmak üzere Müslüman olan hür, köle, erkek yahut kadınlara farz kılmiştir.* Günümüzde sâ' ölçüğü, sümniyye (1/8 Dımaşk müddü) adı ile bilinen 2751 gramlıktır. Hanefilere göre ise bir sâ' 3800 gramdır (Buhâri, "Zekât", 74; Şâfi'î, 2008, II/442; İbn Rüşd, 2004, II/43; Sâbık, ts., I/349; Zuhaylî, 2014, III/53; Kudûrî, 1977, 33; Zuhaylî, 2014, III/53; Yavuz, 1996, 161).

Söz konusu hadisler dikkate alınarak günümüz İslâm hukukçuları, fitre miktarının tespitinde aşağıdaki iki ölçüden birinin esas alınması gerektiğini söylemektedirler:

- Evveleminde hadislerde geçen mansûs 'aleyh gıda maddelerinin ortalamalarının alınması.
- Ya da fitre miktarı olarak bir kişinin bir günlük yiyeceğini karşılayabilecek miktarın ölçüt alınması.

İkinci esasa göre hareket edildiğinde; bir fakirin bir günlük yiyeceği tutar değil, fitır sadakası verecek olan zengin kişinin günlük gıda tüketim ortalaması ön plâna çıkar ki fitrenin gaye ve maksadına uygun olanın da bu olduğunu ifade etmektedirler (Heyet, 2006, I/507, 508; Özek vd., 1984, 212).

Burada ikinci esasın dikkate alınmasının sebebini şu şekilde izah etmek mümkündür: Fitre, her ne kadar zenginler tarafından eda edilen bir ibadet olsa da fitreden maksat, bir kişiyi sabahlı ve akşamlı doyuracak miktar olarak tayin edilmesidir. Böylece fitre ibadetinde asıl olan, fakirin menfaati dikkate alınarak verilmesidir (Zihni Efendi, ts., 570; Yazır, 1997, IV/244; Akseki, 1980, 220; Bilmen, 1984, 363).

Bu bağlamda fitre-vicdan ilişkisinden söz etmek de mümkündür. Çünkü fitrenin mezkûr fikhî ölçüsünün yanında psiko-sosyal, sosyo-kültürel ve vicdanî olmak üzere çok boyutlu olan bir ibadettir. Nitekim Mahir İz'e (1895-1974) göre, *bir evde bir kişiye düşen masraf, sadaka-i fitr'in esasıdır. Müftülüklerin gösterdiği listelerdeki birimleri birer ruhsattır. Bir fabrikatör ile bir işçinin ev masrafı aynı olmadığı gibi, fitreleri de aynı olamaz* (İz, 1982, 51).

Fitrenin belirlenmesinde esas alınan ölçü, fakirin ekonomik durumu olmayıp bizzat mükellefin malî konumudur (Heyet, 2006, 497; Heyet, 2006, I/508). Zira *ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek... âyeti böyle bir ölçüyü haklı ve zaruri kılar* (Mâide, 5/89; Heyet, İlmihal, I, 508). İmâm Şâfi'ye göre de her bir mükellef fitresini, ortalama olarak tükettiği yiyecek maddelerinden ve çok tüketilen gıda maddelerinden ödenmesi gerektiğini söylemektedir (Şîrâzî, 2017, I/304-305; Ğamrâvî, ts., 130).

6. Eda Zamanı

Hanefî hukukçularına göre fitre, Ramazan Bayramının birinci günü fecrin doğumundan (tanyerinin ağarması) itibaren vacip olarak kabul edilse de bu vakitten önce verilmesi daha evlâdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) fakirlerin malî sıkıntılardan uzak bir Bayram geçirebilmeleri için fitrenin Bayram namazından önce verilmesini emretmiştir. Hatta halkı uyarır; Bayramdan birkaç gün önce fitrenin verilmesi gerektiği konusunda bilinçlendirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda fakirlerin menfaatine olacağı için vücûbundan önce de verilmesi câizdir. Fakat Bayramdan sonraya bırakılması ise haramdır. Ayrıca fitre meğerki tehir edilmesi söz konusu olsa bile, kazası yerine getirilmelidir (Dârekutnî, 1986, II/138, Hadis No:1; Şâfi'î, 2008, II/442; Şîrâzî, 2017, I/303; Askalânî, 2012, 239, Hadis No: 615; Mevsilî, 1991, I/123; Şelebî, 1958, 162; Sâbık, ts., I/348-349; Zuhaylî, 2014, III/53).

Hanefî mezhebine göre Ramazan Bayramı gecesi ihtida eden kişinin veya doğan bebeğin fitır sadakasının eda edilmesi gerekmektedir. Kezâ, Ramazan Bayramının ilk günü tanyerinin ağarmasından önce ölen yahut fecirden sonra dünyaya gelen bebek için fitır sadakası gerekmez (Kâsânî, 1974, II/74; Merġinânî, 1990, I/126; Mevsilî, 1991, I/124; İbnü'l Hümâm, ts., II/232; Molla Hüsrev, 1970, I/193; Halebî, 1898, 72; İbn-i Âbidîn, 1984, II/368; Şelebî, 1958, 163; Sâbık ts., I/350; Zuhaylî, 2014, III/57-58).

Cumhûr'a göre (Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî) fitır sadakası, Ramazan ayının son günü güneşin zevâlî/batışı ile vacip veya farzdır. Bu bağlamda Ramazanın Bayram gecesi Müslüman olan ya da ölen veya doğan bebek, fitre yükümlüsü değildir (Kâsânî, 1974, II/74; Merġinânî, 1990, I/126; Şîrâzî, 2017, I/303; Ğamrâvî, ts., 129; Sâbık, ts., I/350; Zuhaylî, 2014, III/58-59).

Şâfiî ekolüne göre fitre, Ramazan ayının başından itibaren verilmesi uygun olmasına rağmen, Ramazan ayının başından önce verilmesi doğru değildir. Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise, Ramazan

Bayramından bir ya da iki gün önce eda edilmesinde bir sakınca yoktur. Ancak bu vakitten daha önce ifâ edilmesi doğru bulunmamıştır (Zuhaylî, 2014, III/58-60).

7. Niyet

Fıtır sadakası bir ibadet olduğundan, geçerli olabilmesi için niyet şarttır. Niyet fitre/para ayrılırken yapılabileceği gibi fitre sunulurken kalben de yapılması mümkündür. Ayrıca aile efradının izni ve rızası niyet hükmündedir (İbnü'l-Hümâm, ts., II/232; Heyet, 2006, I/508).

Her ne kadar niyet şart ise de verilirken bunun fitre olduğunu muhataba açıkça söylemek şart değildir. Çünkü yapılan yardımın fitre olduğunu söylememek, muhatabın izzet ve şerifini koruma bakımından daha önemli görülmektedir (Zihni Efendi, ts., 572; Yazır, 1997, IV/243).

8. Ödeme Şekli

İslâm hukuk doktrininde fitrenin ödeme şekline ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. Hanefilerce fitre kıymeti ile ödenirken, Mâlikî ve Şâfiîlere göre ise, beldenin en çok kullanılan gıda maddesi ile Hanbelîlere göre de mansûs 'aleyh olan maddelerden ödenir (Zuhaylî, 2014, III/60-61). Kaynaklarda arpa, buğday, hurma, kuru üzüm, incir ve keş gibi mansûs 'aleyh nesnelere verilmelidir (Şâfi'î, 2008, II/442; Buhârî, "Zekât", 74; İbn Rüşd, 2004, II/43; Askalânî, 2012, 238, Hadis No: 614; Sâbık, ts., I/349; Zuhaylî, 2014, III/53; Kâsânî, 1974, II/72).

Fakihlerin çoğunluğuna göre fıtır sadakası yörenin en galip/en geçerli ve en çok tüketilen gıda maddelerinden ödenmelidir. Para olarak ödenmesinin doğru olmayacağını vurgulamaktadırlar (Zuhaylî, 2014, III/61-62). Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde esas alınan mansûs 'aleyh nesnelere, halkın en çok ihtiyaç duyduğu, en kolay ulaşılabilir ihtiyaçlarını karşılayabildiği maddelerdi. Ancak Ebû Yûsuf'a göre, fitre kıymeti (dirhem/para) ile de ödenebilir. Çünkü bu şekil ödeme, fakirin ihtiyacını karşılaması noktasında uygun olacağından daha faziletlidir. Mezhepte *müftâ bih* olan görüş budur. Ancak kıtlık zamanında fitrenin aynî olarak verilmesi daha uygun görülmektedir (Kâsânî, 1974, II/72-74; Halebî, 1898, 72-73; İbn-i Âbidîn, 1984, II/365-366).

9. Bir Fitrenin Bölünebilirliği

Kişi fitresini bir ya da birden fazla şahsa vermesi uygundur. Ayrıca kişiler, fitrelerini karıştırarak bir ya da birden fazla fakire vermesi câiz görülmektedir. Bir diğer görüşe göre ise, bir kişi tek olan fitresini bir fakire vermesi gerekir. Öte yandan bir fitreyi iki veya daha fazla kişiye dağıtması uygun değildir. Çünkü fitrenin belirlenmesindeki ölçüt, fakirin bir günlük de olsa ekonomik durumuna endekslenerek dikkate alınmasıdır. Ayrıca bir fitrenin bölünmesi, bu amacı tam olarak gerçekleştirmez. *Müftâ bih olan* (fetvaya esas alınan) görüş, bu şekildedir (Kâsânî, 1974, II/75; İbn-i Âbidîn, 1984, II/367; Cezîrî, 1984, I/628; Yazır, 1997, IV/243; Akseki, 1980, 220; Bilmen, 1984, 364; Akyüz, 1995, IV/18).

Nitekim bu yaklaşım; "Yüz çevireni ve malından biraz verip sonra vermemekte direneni gördün mü?" anlamına gelen; *eferaeytellezî tevellâ ve a'tâ kalîlen ve ekdâ* âyeti ile "Sadaka verdiğinizde sadakanız fakirlerin ihtiyacını giderip -onları- müstağni kılsın." anlamında olan *izâ tasaddaktüm fe egnûhum* hadisine daha muvafıktır (Necm, 53/33-34; Halebî, 1898, 71).

10. Kimlere Verilir

Fıtır sadakası can, baş ve yaratılış sadakası mahiyetinde bir ibadet olduğundan Şârî' Tealâ'nın mükellefe ve velâyeti altındaki kişilere lütfettiği hayat/can nimetine karşılık bir şükran-ı nimet niteliğindedir. Nitekim Peygamber aleyhisselam; "Geçimini sağladığınız kimseler için fıtır sadakası veriniz." anlamına gelen *Eddû sadakate'l fıtır 'an men temûnûn(e)*, şeklinde buyurmuştur (Mevsîlî, 1991, I/123; Halebî, 1898, 72; Şevkânî, 1973, IV/251). Aynı zamanda fıtır sadakası hür ve zengin olan Müslümanlara yönelik bir vecibedir. Bundan dolayı gayrimüslimler, ibadet ehli olmadıkları için fitre ile mükellef değildir (Merğînânî, 1990, I/124; İbn Rüşd 2004, II/41-42; Halebî, 1898, 71; Şevkânî, 1973, IV/251; Akyüz, 1995, IV/3).

Cumhûru ulemâ; Mâlikî, Şâfiî, Hanbelî, Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve Ebû Yûsuf (ö. 182/789), fıtır sadakasının malî mesûliyet yönünü daha üstün gördüklerinden dolayı, mükellefin âkıl-bâliğ olmasını şart koşmamışlardır. Bu nedenle âkıl-bâliğ olmayan çocuk da dâhil olmak üzere deli ve bunakların da fitreyle yükümlü olduklarını söylemişlerdir. Fakat onlar adına velileri fitrelerini ödeyeceğine kâil olmuşlardır. Ayrıca fıtır sadakasının ibadet yönünün daha üstün olduğunu ileri süren İmam Muhammed (ö. 189/804) ve İmam Züfer'e (ö. 158/774) göre ise; bu gibi şahıslar, mesul değildir. Bundan dolayı ehliyeti olmayan söz

konusu kişilerin malından fitır sadakasının verilmesini uygun görmemektedirler (Merğînânî, 1990, I/124; Mevsilî, 1991, I/123; Halebî, 1898, 72; Cezîrî, 1984, I/627; Heyet, 2006, I/504).

Hürriyetten yoksun olan kişiler de fitre vermekle yükümlü değildir. Ancak eğer kölenin efendisi Müslüman ise, kölesinin fitresini de onun adına vermekle yükümlüdür (Kudûrî, 1977, 33; Merğînânî, 1990, I/124; Mevsilî, 1991, I, 123; Halebî, 1898, 71; Cezîrî, 1984, I/627). Nisap miktarı kadar malı olan kişi, hem kendisinin hem de âkıl-bâliğ olmayan çocuklarının, müslim veya gayrimüslim köle ve cariyesinin de fitrelerini ödemekle yükümlüdür. Veli isterse nisap miktarı malı olan çocuğun veya delinin fitrelerini şahsî malından ödeyebilir. Şayet veli, mezkûr kişilerin fitrelerini vaktiyle ödemiş ise, kendileri bâliğ olunca veya aklî dengeleri düzelince bizzat öderler. Fakat nisap miktarı malı olan çocuk ve mecnunun fitrelerinin velileri tarafından ödenmesi gerektiğini ileri süren fakihler de vardır (Kudûrî, 1977, 33; Mevsilî, 1991, I, 123; Merğînânî, 1990, I/124; İbn-i Âbidîn, 1984, II/39, 360; Cezîrî, 1984, I/628; Şelebî, 1958, 162).

Hanefilere göre, kişi hanımının fitresini ödemekle yükümlü değildir. Evli kadınlar fitrelerini bizzat kendileri öderler (Kudûrî, 1977, 33; Kâsânî, 1974, II/72; Merğînânî, 1990, I/124; Halebî, 1898, 72; İbn-i Âbidîn, 1984, I/363). Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî hukukçulara göre ise koca, karısının namına onun fitresini ödemekle sorumludur (Şîrâzî, 2017, I/301; Kâsânî, 1974, II/72; Halebî, 1898, 72; Şevkânî, 1973, IV/251; Cezîrî, 1984, I/628-629; Ğamrâvî, ts., 129-130; Günenç, 2013, 289).

Kişi âkıl-bâliğ olan çocuklarının fitrelerini ödemekle yükümlü değildir. Ancak hanımının ve büyük olan çocuklarının fitrelerini onların izin ve rızaları ile bizzat kendi malından ödeyebilir. Yalnız kendi idaresinde buldukları takdirde onların fitrelerini izinleri olmadan da ödeyebilir. Çünkü bu gibi hallerde âdeten eşin ve çocukların izinleri varmış gibi düşünülür (Merğînânî, 1990, I/124; Kudûrî, 1977, 33; Cezîrî, 1984, I/629; Mevsilî, 1991, I, 123; Molla Hüsrev, 1970, I/193, 194).

Kişi zengin olan ana-babasının fitrelerini ödemekle yükümlü değildir. Fakat fakir ve aklî muvazeneleri bozuk olan ebeveyninin fitrelerini ödemekle sorumludur. Bunun yanında fitre, yolculuk, hastalık veya aşırı yaşlılık gibi meşru mazeretlerden dolayı oruç tutmakla mükellef olmayan kişilere de vaciptir (Mevsilî, 1991, I/123; İbn-i Âbidîn, 1984, II/358; Zihni Efendi, ts., 572; Bilmen, 1984, 362; Yazır, 1997, IV/243).

Ramazan Bayramının birinci günü fecrin doğumundan önce ölen, fakir düşen veya fecrin doğumundan sonra doğan ya da Müslüman olan kişiye fitır sadakası yükümlülüğü yoktur. Ancak fecrin doğumundan sonra ölen Müslümanın fitre vermesi vaciptir. Binaenaleyh, vasiyet etmiş ise, terekesinin üçte-birinden fitresi ödenir. Varislerinin kendi mallarından onun adına vermeleri de caizdir (İbn-i Mâce, 1981, 21; Merğînânî, 1990, I/126; Halebî, 1898, 72; Şelebî, 1898, 163; İbn-i Âbidîn, 1984, II/369).

Cumhûru fukahâ, anne karnındaki cenin (fetüs, embriyo) için fitır sadakası gerekmeyeceği hususunda görüş birliğine varmıştır. Fakat bu hükme muhalif olan Ahmed b. Hanbel (ö. 248/854), cenin için de fitre verilmesini iyi olacağını savunmaktadır. Diğer taraftan vermenin vacip olmadığını da ifâde etmiştir (İbnü'l-Münzir, 1983, 32-33; İbn-i Âbidîn, 1984, II/361 vd.; Şevkânî, 1973, IV/251; Cezîrî, 1984, I/628).

11. Zekâttan Farkı

Fıtır sadakası bazı yönleriyle zekâttan farklıdır. Fıtır sadakası ve zekât, araştırma dâhilinde sebep bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla ikisi arasındaki sebep farklılığını altı madde üzerinden karşılaştırmak mümkündür:

- a) Zekât, mal üzerinden değerlendirilen bir ibadet olmasına rağmen fıtır sadakası, kişi başına (er-re's) yüklenen bir ibadettir (Kudûrî, 1977, 33; Merğînânî, 1990, I/124; Halebî, 1898, 71; İbn-i Âbidîn, 1984, II/361-362; Şelebî, 1958, 162).
- b) Zekâtın şartı olan malın artması ve çoğalması (nâmî) söz konusuysen, fıtır sadakasında bu şart aranmamaktadır.
- c) Zekâttan yani aslî ihtiyaçlardan fazla olan malın üzerinden bir yılın geçmiş olması (havl-i havelân) şart iken, fıtır sadakasında böyle bir zorunluluk yoktur.
- d) Nisap miktarı mala sahip olan kişi, bazı sebeplerden dolayı fakirleştiğinde zekâttan sorumlu değildir. Fakat kişi, vaktiyle ödemediği fitresini ödemekle mükelleftir (Kâsânî, 1974, II/75;

Mergînânî, 1990, I/126; Halebi, 1898, 71; Cezîrî, 1984, I/628; Şelebî, 1958, 163; Zuhaylî, 2014, III/58).

Bu maddeyi biraz açıklamak, faydalı olacağı kanaatindeyiz. Sair mükellefiyetler gibi ölen kişi artık fitre ile sorumlu tutulmaz. Ancak vaktiyle ödemediği fitre borçları sukût etmez, zimmetinde borç olarak kalır. Ayrıca malın telef olması durumunda da fitir sadakası borcu düşmemektedir. Ancak irtidat halinde fitre borcu düşer. Çünkü fitre Müslümanlara yönelik bir sorumluluktur. Cumhûr'un aksine, Hanefî hukukçularından Hasan b. Ziyâd Lü'lü'ye göre (ö. 204/819), fitrenin eda zamanı bayramın birinci günü olup o gün ödenmeyen fitre borcu dünyevî olarak sukût eder (Akyüz, 1995, IV/18).

- e) Hz. Peygamber'in (s.a.v) uygulamasında olduğu gibi yetkili kişi (İmâm/devlet başkanı), zekât toplamak için etrafa tahsildar (sâ'î) görevlendirmesine rağmen, fitir sadakasında böyle bir uygulama yoktur (Kâsânî, 1974, II/75; İbn-i Âbidîn, 1984, II/369).
- f) Zekâtta öncelikle yakın akrabaları gözetmek esastır. Böylece zekât, mükellefin uzaklarda yaşayan akrabalarına göndermesi daha evlâdır. Fakat fitre için düşündüğümüzde mekruh sayılmaktadır. Çünkü evla olan, mükellefin bulunduğu yerdeki fakirlere verilmesidir (Yazır, 1997, IV/243; Bilmen, 1984, 364; Akyüz, 1995, IV/17; Heyet, 2006, I/500; Özek vd., 1984, 213-214).

12. Mesârif Bakımından Fitre ile Zekât

İslâm hukukunda mesârif denildiğinde genellikle akla ilk gelen Mesârif-i Zekât kelimesidir. Anlam itibariyle, zekâtın kimlere verileceği veya hak sahipleri meselesini ihtiva etmektedir. Zekât ile fitir sadakası, mesârif perspektifinde mukayesesi yapıldığında şu sonuçlar çıkmaktadır:

- a) Kimlere zekât uygunsa, zekât düşen aynı sınıf ve kişilere fitre de verilebilmektedir (Tevbe, 9/60). Aynı zamanda zekât verilemeyen kişilere, fitir sadakası da verilmesi doğru değildir. Bu meselede tüm fakihler ittifakla gayri müslimlere zekât verilemeyeceğini savunmaktadırlar (Cezîrî, 1984, I/628; Şelebî, 1958, 162; Sâbık, ts., I/351; Zuhaylî, 2014, III/63-65).

Bazı fakihler, fitrenin zekâtтан farklı olarak zimmilere de verilebileceğini söylemektedirler (Kâsânî, 1974, II/74-75; İbn Rüşd, 2004, II/44; İbn-i Âbidîn, 1984, II/369; Zuhaylî, 2014, III/63-65). Söz gelimi Ebû Hanîfe, İmam Muhammed ve İbn-i Şübrüme (ö. 144/761), *Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurduunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı âdil davranmanızı yasak kılmaz; doğrusu Allah âdil olanları sever, âyeti mücebince/gereğince fitrenin zimmilere de verilebileceği görüşünü benimsemişlerdir* (Mümtehine, 60/8; Sâbık, ts., I/351).

Cumhûr'a göre zimmilere fitir sadakası verilemez. Çünkü *ağnûhum 'ani's-suâli fi hâze'l-yevmi ve sadakatü'n tü'hazu min ağniyâihim ve türaddü ilâ fukârâihim* hadislerine göre, fitir sadakası ancak Müslüman olan fakirlere verilebilir. Çünkü hadislerde geçen *hum* zamiri ile kastedilen şey, Müslüman olan fakirlerdir (İbn Rüşd, 2004, II/44; İbn-i Âbidîn, 1984, II/369; Zuhaylî, 2014, III/63-65). Hanefî hukukçularından Ebû Yûsuf'a göre ise zimmilere fitir sadakası verilmesi doğru değildir. Mezhepte *müftâ bih olan* görüş de budur (Kâsânî, 1974, II/74; İbn-i Âbidîn, 1984, II/369).

- b) Usûl (üst soy) ve fûrûu (alt soy) konumunda olan kişilere zekât düşmemektedir. Böylece dinen zengin sayılan kişiler, fakir olan usûlüne (ana, baba, dede, nine), fûrûuna (çocuk, torun), hatta karısına dahi fitre veremez (Cezîrî, 1984, I/627; Yazır, 1997, IV/242; Bilmen, 1984, 364).
- c) Fitre mükellefin bulunduğu yerdeki fakirlere verilmelidir. Başka yerlere gönderilmesi mekruhtur. Hâlbuki zekât böyle değildir. Çünkü zekâtta öncelikle yakın akrabaları gözetmek esastır (Yazır, 1997, IV/243; Bilmen, 1984, 364; Akyüz, 1995, IV/17; Özek vd., 1984, 213-214).

Bu değerlendirmeler doğrultusunda fitre ve zekât, mesârif bakımından benzerliklerinin olduğu ortaya çıkmıştır.

13. Hikmet ve Gayesi

Şârî Teâlâ'nın vazettiği şer'î hüküm ve yasakların bazı illet, hikmet ve gayeleri vardır. İzz b. Abdisselâm, *Kavâ'idü'l-Ahkâm fi Mesâlihî'l-Enâm* adlı eserinde şu şekilde ifade etmektedir: "*Din hem maslahatların elde edilmesi, hem de mefsedetlerin def'i açısından tümüyle maslahattır. Allah'ın, "Ey iman edenler!" nidasını duyduğun zaman O'nun öğüdünü dinle, ya bir hayra teşvik ettiğini veya bir şerden sakındırdığını ya da ikisini bir arada görürsün.*" (Abdisselâm, 2006, 19). Anlaşıldığı üzere dinin yasak ve emirlerinde insana dönük

fayda ve zararların olduğu ortadadır. Hüküm itibariyle bir şeyin yasak ya da meşru olması, bir taraftan eğitici/ıslah olduğunu, diğer taraftan ise doğru olmayan tavır ve davranışlardan muhafaza etmesidir. Ayrıca genel olarak hükümlerin temel gayesi; din emniyeti, can emniyeti, nesil emniyeti, akıl emniyeti, mal emniyetinin dokunulmazlığını, böylece ihlalinin söz konusu olamayacağını ortaya koymaktadır (geniş bilgi için bkz. İbn Âşûr, 1996, 1 vd.; Keskiöglü, 1984, 42-45; Uludağ, 2003, 5 vd.).

Fıtır sadakası da hikmet ve gaye bakımından birçok özelliğe sahip bir ibadettir. Söz gelimi Ramazan Bayramı namazından önce eda edilerek fakirlerin refah, ferah ve sevinç içerisinde bir Bayram geçirmelerini sağladığı için, kişiyi isteme zilletinden kurtardığını söylememiz mümkündür (Şîrâzî, 2017, I/303; Serahsî, 1982, II/157, III/107; İbn Rüşd, 2004, II/44; Şevkânî, 1973, IV/257-258; Cezîrî, 1984, I/627, Şelebî, 1958, 162; Sâbık, ts., I/351; Zuhaylî, 2014, III/54).

Hz. Peygamber bir hadisinde Bayram namazından önce verilmesi gerektiğine dikkat çekerek şu ifadeleri kullanmaktadır: “Fıtır sadakası, oruç tutanları boş söz ve kötü iş işlemekten temizlemek, fakir kimseleri de doyurmak içindir. Kim onu Bayram namazından önce verirse, o kabule şayan bir bağış olur. Kim de onu namazdan sonraya bırakırsa, normal sadakalardan bir sadaka olur.” (İbn-i Mâce, 21; Dârekutnî, 1986, II/138, Hadis No:1; Şâfi’î, 2008, II/442; Şîrâzî, 2017, I/303; Askalânî, 2012, 239, Hadis No: 615; Mevsilî, 1991, I/123; Şelebî, 1958, 162; Sâbık, ts., I/348-349; Zuhaylî, 2014, III/53).

Fitre, hilkat nimetine karşılık teşekkür niteliğinde bir ibadettir (Şevkânî, 1973, IV/250). Fıtır sadakasının bireysel ve toplumsal olarak birçok hikmet ve gayelerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bireysel açıdan değerlendirildiğinde yukarıdaki hadiste belirtildiği gibi kişinin oruç sürecinde yapılan kusurlara bir nevi kefaret hükmünde olduğudur. Diğer taraftan Hz. Peygamberin vurguladığı bu müjde, fıtır sadakası ibadetini yerine getirenlerin, kişisel manevi bir arınmayla günahlardan temizleneceğini ortaya koymaktadır (Şâfi’î, 2008, II/443; Şevkânî, 1973, IV/255).

Öte yandan oruç ve duanın kabulüne vesile olduğu, orucun bedeni temizlediği gibi kişinin malını temizlediği, bir taraftan sekerât-ı mevt, kabir ve ahiret azabından korumasının yanında diğer taraftan iki cihan saadetine ulaşmada köprü rolünü üstlendiği gibi birçok faydası vardır (Tevbe, 9/103; Şelebî, 1958, 162; Mü’minûn, 23/99-104; Secde, 32/12; Haşr, 59/9; Kalem, 68/17-33; Buhârî, “Menâkıb”, 2; Müslim, “Zekât”, 67; Hanbel, 1982, II/274, IV/233).

Bunların yanında toplumsal alanda fıtır sadakası; sosyo-ekonomik, psiko-sosyal, sosyo-adalet ve sosyo-kültürel etkinliğe sahiptir. Sosyo-ekonomik açıdan sermayeyi tabana yaymak, İslâm’ın sosyo-adalet ilkesinin tesisine katkı sağlamak gibi pek çok hikmet ve gayesinin olduğunu söylemek mümkündür. Fitre ibadetinde niyet şart olmasına rağmen, muhataba takdim ederken verilen şeyin fitre olduğunu söylememenin arka planında muhatabı rencide etmeme hassasiyetinin olması, psiko-sosyal özelliğine örnektir. Ayrıca sosyo-kültürel ekseninde; bir taraftan kişilerarası diyalog doğrultusunda ötekileştirmeyi engellemekte, diğer yönden toplumsal alanın dinamikleşmesine katkı sağlamaktadır (Bkz. Haşr, 59/7; Hâşimî, 1981, 123, Hadis No: 990; ayrıca bkz. es-Sadr, 1979, I/298-303; Ezherli, 1984, 69-73; Şafak, 1990, 5-47; Kısakürek, 1951, 30; Şelebî, 1958, 162-163; Yazır, 1997, IV/241; Akseki, 1980, 220; Özek, vd., 1984, 208).

Sonuç

Hayatı ve insanı yaratan, mülkü elinde tutan, fakir ve zengin kılan kanun koyucu Şâri’ Teâlâ’ya karşı herkesin şükran-ı nimet kabilinden bir farkındalık borcu vardır. İslâm dîninin bir gereği olarak emir ve yasakların tümünü, maksat ve gaye üzerine inşa etmiştir. Bu emirlerden biri de mâli ibadetlerdir. Söz gelimi zekât ve oşür farizaları, inam ve ihsan buyurduğu malvarlığı nimetine karşılık; Şâri’ Teâlâ’ya karşı olan şükran borcunun ifâsı niteliğini taşır. Ancak daha geniş bir mükellef kitlesi tarafından yerine getirilen fıtır sadakası ise; varlık âlemine insan olarak gönderilişin; canın, başın ve bedeninin sadakası mahiyetini gözler önüne serer.

Fıtır sadakası; fukaranın isteme zilletinden uzak bir Bayram geçirmesini temin etme gayretiyle yeise kapılmaktan kurtarıp, muhatabı psikolojik bakımdan onura eden bir mâli ibadettir. Ayrıca reel yaşamda zekâta olduğu gibi toplumun tüm katmanlarına sermayenin yayılmasını sağlamaktadır. Diğer taraftan zengin ile fakiri kaynaştırarak üstünlüğün ancak takvada olduğunu göstermek, oruç ibadetinin kabulüne vesile olmak, hem fitreyi eda eden hem de alan açısından sevinç ve iç huzurun bulmasını temin etmek gibi maksatları olan bir ibadettir.

Bütün bunların yanında Müslümanın ibadet eylemlerinden biri olan fitır sadakası; kin, nefret, haset, cimrilik, umutsuzluk, özgüven kaybı gibi manevi hastalıkları mümkün merteye tedavi etmektedir. Aynı zamanda kişiyi arındırmak için işâr fikriyatını ve böylece ben/kavmiyetçi merkezli bir toplum yerine biz/ümme merkezli düşünme yetisine sahip faziletli cemiyetler inşa etmek, en nihayetinde de ebedi saadet ve kurtuluşa erişirmek gibi yararları da vardır. Genel olarak fitır sadakasının ifâsı; sosyo-ekonomik, psiko-sosyal, sosyo-adalet ve sosyo-kültürel etkinliğiyle bireysel ve toplumsal alana katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akseki, Ahmet Hamdi (1980). *İslâm Dîni / İtikat, İbâdet, Ahlâk*. 29. Baskı, Ankara: DİB Yayınları.
- Akyüz, Vecdi (1995). *Mukayeseli İbadetler İlmihali (I-IV)*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bağdatlı, Selâhattin (2012). *Hukuk Sözlüğü (AB Hukuku Terimleri İlaveli)*. 3. Baskı, İstanbul: Derin Yayınları.
- Bilmen, Ömer Nasûhî (1984). *Büyük İslâm İlmihali*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (1981). *Sahîhu'l-Buhârî, (I-VIII)*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Cezîrî, Abdurrahmân b. Muhammed İvaz (1984). *Kitâbu'l-Fıkh 'ale'l-Mezâhibi'l-Erbe'a (I-V)*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Cürçânî, Ali b. Muhammed eş-Şerîf (1433/2012). *Kitâbu't-Ta'rîfât (IV)*. Tahkik: Muhammed Abdurrahmân el-Mir'âşî, 3. Baskı, Beyrût-Lübân: Dâru'n-Nefâes.
- Dârekutnî, Ali İbn-u Ömer (1406/1986). *es-Sünen (I-IV)*. Ta'lîk: Ebû Tayyib Muhammed Âbâdî, 4. Baskı, Beyrût-Lübân: 'Âlemü'l-Kütüb.
- Duman, Ali (2008). Sadaka. *Diyanet İşleri Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. s. 383-384.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır (1997). *Alfabetik İslâm Hukuku ve Fıkhı İstîlâhları Kâmûsu (I-V)*. Hazırlayan: Sıtkı Güllü, İstanbul: Eser Neşriyat.
- Erdoğan, Mehmet (2013). *Fıkh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- es-Sadr, Muhammed Bakır (1979). *İslâm Ekonomi Doktrini (I-II)*. Tercüme: Mehmet Keskin - Sadettin Ergün, 2. Baskı, İstanbul: Hicret Yayınları, Yelken Matbaası.
- Ezherli, İsmail (1984). *Zekât*, DİB Yayınları.
- Güleç, Hasan (1989). İslâm'da Keffaretler. *DEÜİFD*, S.6, s. 449-473.
- Gümüşhânevi, Ahmet Ziyâüddîn (1400/1980). *Râmûzu'l-Ehâdis* hadis no: 5013. İstanbul: Pamuk Yayınları.
- Güneç, Halil (2013). *Büyük Şâfiî İlmihali*. İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Çamrâvî, Muhammed ez-Zührî (ts.). *es-Sirâcü'l-Vehhâc Şerhi'n 'alâ Metni'l-Minhâc*. İstanbul: Eser Neşriyat.
- Halebî, İbrâhîm b. Muhammed (1316/1898). *Mültekâ'l-Ebhûr*, Dersaadet, İstanbul: Şirket-i Sahâfiye-i Osmâniyye Matbaası.
- Hanbel, Ahmed b. (1982). *el-Müsned (I-VI)*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Hâşimî, es-Seyyid Ahmed el-Hâşimî (1981). *Muhtârü'l-Ehâdis'in Nebeviyye*. Hadis No: 990, Terc. A. Aydın- A. Fikri Yavuz, 5. Baskı, İstanbul: (yy.).
- Heyet (2006). *İslâm İlmihali*. 1. Basım, İstanbul: MÜİFVY.
- Heyet (2006). *İlmihal (I-II)*. 10. Baskı, Ankara: TDV Yayınları.
- Heyet, (2010). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: DİB Yayınları.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir (1996). *Mekâsıdu's-Şer'ati'l-İslâmiyye / İslâm Hukuk Felsefesi Gaye Problemi*. Çevirenler: Vecdi Akyüz, Mehmet Erdoğan, 2. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık.
- İbn Hacer, el-Askalânî (2012). *Bulûğu'l-Merâm Min Edilleti'l-Ahkâm / Ahkâm Hadisleri*. Şerh: Safiyyürrahmân el-Mübârekfûrî, İstanbul: (yy.).
- İbn Rüşd (el-Hafîd) Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtûbî el-Endelûsî (1425/2004). *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid (I-IV)*. Tahkik: Ferîd du'l-Azîz el-ündiyy, Kâhire: Dâru'l-Hadîs.
- İbn-i Âbidîn, M. Emîn b. Ömer (1984). *Reddü'l-Muhtâr ale'd Dürri'l-Muhtâr (I-VIII)*. İstanbul: Kahraman Yayınları.
- İbn-i Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni (1981). *es-Sünen (I-II)*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbnü'l Hümmâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdulvahîd b. Mes'ûd es-Sivâsî (ts.). *Şerh-u Fethi'l-Kadîr (I-IX)*. Beyrût-Lübân: Dâr-u İhyâit-Türâsî'l-Arabî.
- İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm (1983). *Kitâbu'l-İcmâ'*. Terc. Abdulkadir Şener, Ankara: Gaye Matbaası.
- İz, Mahîr (1982). *Din ve Cemiyet*, 3. Baskı, İstanbul: Med Yayınları.
- İzz b. Abdisselâm (2006). *Kavâ'idü'l-Ahkâm fî Mesâlihü'l-Enâm / İslâmî Hükümlerin Esas ve Hikmetleri*. Çev. Süleyman Kaya- Soner Duman, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karaman, Hayreddin (1988-1996). *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri (I-III)*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr b. Mes'ûd (1394/1974). *Kitâbu Bedâ'u's-Sanâi' fî Tertîbi' ş-Şerâi'* (I-VII). 2. Baskı, Beyrût-Lübân: Dâru'l-Fikri'l-Arabî.
- Keskioglu, Osman (1984). *Fıkh Tarihi ve İslâm Hukuku*. Ankara: DİB Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1951). *101 Hadis*. İstanbul: Bedir Yayınevi, Ülkü Basımevi.
- Kudûrî, Ebu'l Hüseyin Ahmed b. Muhammed, *el-Muhtasar (1398/1977)*. İstanbul: Fazilet Neşriyat.
- Mehmet Zihni Efendi (ts.). *Nimet-i İslâm / Yeni Büyük İlmihal*. İstanbul: Sönmez Neşriyat.
- Mergînânî, Şeyhülislâm Burhânüddîn Ali b. Ebî Bekr (1410/1990). *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedâ (I-IV)*. 1. Baskı, Beyrût-Lübân: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Mevslî, Abdullah b. Muhammed b. Mevdûd (1991). *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr (I-V)*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Molla Hüseyin, Muhammed b. Ferâmûz (1970). *Dürerü'l-Hükâm fî Şerhi Çureri'l-Ahkâm (I-II)*. İstanbul: Fazilet Neşriyat.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc (1981). *el-Câmiu's- Sahîh (I-III)*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Özek, Ali-Karaman Hayreddin-Aydın M. Akif-Erkâl Mehmet (1984). *İbadet ve Müessesese Olarak Zekât*, İstanbul: İİAV Yayınları, Yaylacık Matbaası.
- Râzî, Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdilkâdir (1989). *Muhtârü's-Sihâh*. Lübnân: Mektebetü Lübnân.
- Sâbık, Seyyid (ts.). *Fıkhü's-Sünne* (I-III). Mısır: Dâru'l-Kitâbî'l-İslâmî-Dâru'l- Hadîs.
- Sadr, Muhammed Bakır es-Sadr (1979). *İslâm Ekonomi Doktrini* (I-II). Tercüme: Mehmet Keskin - Sadettin Ergün, 2. Baskı, İstanbul: Hicret Yayınları, Yelken Matbaası.
- Serahsî, Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl (1982). *el-Mebsût* (I-XXX). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şa'bân Zekiyüddîn (2014). *Usûlü'l Fıkh / İslâm Hukuk İlminin Esasları*, Terc. İbrahim Kâfi Dönmez, 19. Baskı, Ankara: TDV Yayınları.
- Şafak, Ali (1990). *İslâm Dîni ve Sosyal Adalet*, DİB Yayınları.
- Şâfi'î, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs (1429/2008). *el-Ümm* (I-IX). Tahkîk ve Ta'lik: Muhammed İbrâhîm el-Hıfîvî, Kâhire: Dâru'l-Hadîs.
- Şelebî, Ebû Zeyd (1378/1958). *el-Miftâh Şerhu Nûri'l-İzâh (Mınyetü'l-Fettâh Tekmiletü Nûri'l-İzâh ile birlikte)*. 3. Baskı, Mısır: Dâru'l-Kitâbî'l-'Arabî.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed (1973). *Neylül-Evtâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr Min Ehâhîsi Seyyidi'l-Ahyâr* (I-IX). Beyrût-Lübnân: Dâru'l-Cil.
- Şirâzî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf el-Firuzabâdî (1438/2017). *el-Mühezzeb* (I-III). Tashîh: eş-Şeyh Zekerıyyâ 'Umeyrât, 4. Baskı, Beyrût-Lübnân: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed (1388/1968). *el-Mû'cemü's-Sağîr* (I-II). Medîne: yy.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Serve b. Mûsâ ed-Dahhâk es-Sülemî (1981). Birr: 36. *el-Câmi'u's-Sahîh / Sünenü't- Tirmizî* (I-V). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (2003). *İslâm'da Emir ve Yasakların Hikmeti*. 7. Baskı, Ankara: TDV Yayınları.
- Yavuz, Ali Fikri (1978). *İslâm İlmihi (Açıklamalı-Muamelâtlı)*. İstanbul: Çile Yayınları, Yaylacık Matbaası.
- Yavuz, Yunus Vehbi (1996). Fitre. *Diyanet İşleri Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. s. 160-161.
- Zuhaylî, Vehbe (1435/2014). *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühû* (I-X). 34. Baskı, Dimeşk: Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsir.
- Zuhaylî, Vehbe (2014). *Fıkh Usûlü*. Çeviren: Ahmet Efe, Üçüncü Baskı, İstanbul: Risale Yayınları.